మూల్యం ౦ ౧ ౨ ౦

స్వభాను 1943
ఆశ్వయుజము

ప్రతులు ౧౦౦౦

జానకీరామా ప్రెస్, తెనాలి

భూమిక

సదాశయులారా!

"కలదే స్వర్గము లేదిచోఁ? గలుగ నిక్కంబిద్దియే, నీతిమం
తుల విశ్రాంతి నికేతనంబు"

ఇవి తాజమహలు కుడ్యములపై సువర్ణ పూజలందిన షాజహాను సూక్తులు. భారతీయశిల్పప్రాభవమును వేనోళ్ళఁజాటు తాజమహలును గనులారఁ జూడవలెనను కోర్కె నాకు బాల్యమునుండియుఁ గలదు. కాని ప్రాప్తి లేమికిఁ జింతించుచుందును. దేశదేశముల నమస్కృతుల కర్హమై, శిల్పులకు గర్వ కారణమైన ముంటాజమహలుగోరి గడించిన కీర్తి యొక్క [illegible] కే కాక భారతీయులకు నేఁడు ముఖ్యముగ నాంధ్రు[illegible] దక్కుచున్నది. దానిసృష్టియందు పాల్గొన్న ముప్పదిముగ్గురు శిల్పాచార్యులలో [illegible] మచిలీపట్టణమునుండి యాహ్వానితు[illegible] శతమ్మిర్జాణ కాలమున స్వయ ముగా [illegible] వా[illegible] నొక చరిత్రకారుఁడు వ్రాయు చున్నాఁడు. అందలి ప్రధాన శిల్పియగు నొక రైతులేయుఁడు స్వదేశమున కేగి, తాజిసోయగము నూహించి, యద్దపు చట్రమున బిగింపనగు[illegible] గదా యని విచారించెనన దాని మహిమ, దాని కోమలత, స్పష్టము గాకపోదు దీని నిర్మాణార్థ మిరువదిలక్షల కార్మికు లహోరాత్రము లిరువది వత్సర ములు పనిచేసినట్లును, ఇరువదికోట్ల రూప్యములు వెచ్చింపఁబడినట్లును, చరిత్రలు ఘోషించుచున్నవి. ఒకదృష్టియందిది వృథా వ్యయముగాఁ దోప వచ్చును గాని లక్షలాది ప్రజ కిరువదిరెండేండ్లు పనిగల్పించి, యన్న దానము చేసిన పుణ్యమెందు లేకపోలేదు. అన్నిటికిని మించిన యశస్సు నిది భారతవర్షమున [illegible] నిస్సంశయము.

ప్రణయమూర్తి [illegible] నగు ముంటాజి నలంకరించు [illegible] నిరువది రెండేం డ్లెత్తినతల వాల్చక కట్టడమును సమాప్తి

చేయించె షాజహాను చేతలోనొక పవిత్ర ప్రణయ [illegible], ఒక [illegible] పోషణ దీక్ష, ఒక యావేశము, ఒక నిజ్జాను ఒక మూగ సారస్వతము, [illegible] లోకమున కందించు చున్నదని నాయాశ. సతీవియోగమున నున్మత్తు డైన షాజహాను గాఢాంధకార బంధురమై, సర్వశూన్యమైన తన [illegible] బ్రహ్మాండమున సందర్శించిన తేజఃపుంజ మీ తాజమహలు. ఆ మహాపదార్థ మునకితడు ప్రాణప్రతిష్ఠ జేసి శాశ్వతుడైనాడు. ఐశ్వర్యమత్తుండై యితడు శ్మశానమును స్వర్గముగా మార్చివేయ గలిగినాడు. తచ్చంద్ర [illegible] అయిన కాళిందీ జలమూలయం దా [illegible] దంపతుల యాత్మలు [illegible] వొప్పచు ప్రేక్షకుల కనంత భావపరంపరల [illegible] చున్నవి. [illegible] సౌందర్యాకర్షణమున బోధమిచ్చు [illegible] రచనకు [illegible]. కవితాజగత్తున నా యాశ [illegible] దృశ్య [illegible] సంతృప్తి నొంతయు [illegible]. [illegible] గ్రము. రసపోషణమున కిందొక ప్రత్యేకస్థాన [illegible] దానియుచితానుచితములను రసజ్ఞులు [illegible].

[illegible] నన్నా [illegible] విమర్శకాగ్రేస [illegible] వేసి కృతిని నా ప్రియ [illegible] గ్రంథముద్రణ [illegible]

గ్రంథకర్త.

జోతలు

తిక్కవరాన్వవాయము ప్రదీప్తముగా నుదయించి, రెడ్డిభూ
భుక్కుల దానశీలతకు ముత్తెపుమేడలుగట్టి సింహపుం
బిక్కణ సుప్రతిష్ఠలకు వన్నెలుదీర్చిన పుణ్యమూర్తికిన్
ప్రముఖులొసంగెదన్ శుభసముత్కటవార్థికి, రామిరెడ్డికిన్.

నూరున్నారులుమూడుమారులిడి, నన్నుం దన్పి, నావాంఛలన్
గారుణ్యంబునఁ దీర్పనెంచిన సుధాకల్ప ప్రజల్పుండు, ల
క్ష్మీరమ్యుండు, పరేంగితజ్ఞుఁడగు శ్రీ. శ్రీ. రామిరెడ్డిప్రభున్
నూరున్నార్లు సువర్ణగీతుల నుతింతున్ సాహితీసీమలన్.

పలుకుతోఁగలుగు నిశ్చలతఁజేతలవి ని
[illegible]ంపజాలు నాదర్శమూర్తి
విశ్వం[illegible]అపించు నైశ్వర్యలక్ష్మిచే
విఱ్ఱవీఁగని క్షమావిస్తృతుండు
ఉన్నతోన్నతములై యుజ్వలించెడు వినూ
తన భావసత్కళావసధిరాజు
గణనకెక్కిన కావ్య గుణదోషములను [illegible]
మర్శించు పాండితీ మండితుండు
స్నేహ[illegible] సాహితీవిశిష్టాశయంబుల[illegible]
గలుగు [illegible] తెలుఁగువాఁడు
దొడ్డగు[illegible] రెడ్డిజమీందారు
ప్రభలు[illegible] వత్సరములు.

జాతీయోద్యమ దీక్షలం బ్రబలు సత్సంతానముంగాంచి, వి
ఖ్యాతిం గన్న కుటుంబిచేత, రసవత్కావ్యాభిమానంబు, క్రొం
బూతల్ ప్రాయురసజ్ఞ శేఖరునిచేఁ బూజింపఁగాఁబడ్డ నా
వ్రాతల్ ధన్యములై గడించెడిని, దీవ్యద్భావ భాండారముల్.

భువనహితార్థమై, యనుఁగుఁ బుత్రిక నాథునితోడ బందియై
చివుకుచునుండఁగాఁ గలఁతఁ జెందని డెందముతోడ, దీనమా
నవపరితాపతాపిత మనస్కత బొల్చిన రెడ్డిరాజు, తి
క్కవరఘువంశమండనుఁడు, కాచుఁజిరాయురనామయోన్నతుల్.

ఈ కృతి నస్మదీయ జనయిత్రికి నంకితమిత్తునంచు నే
వాకొని నంత ముద్రణకుఁ బైకమొసంగిన, త్యాగమూర్తి శు
భ్రాకృతి నెత్తిసెంచిన మహత్తరపుణ్య పురంధ్రికిన్ నమో
వాకమొనర్చినన్ బ్రబలుస్వార్థవిహీన విశాలభావముల్.

తనకో! తనతల్లికో! తన
యనుంగులకో! యంకితంబులగు కృతులకుగా
ధనమిత్తు రొరుల కృతులకు
ధనమిచ్చి బహూకరించు దాతలు గలరే?

అనుఁగుఁ దండ్రిపేర నలతిక్కయజ్వకుఁ
గ్రమతవార్షికోత్సవములు నెఱపి
కవుల సత్కరించు ఘను రెడ్డిమండను
గుండలీంద్రుఁ డోముచుండు గాక.

అంకితము

జననీ! నీయనుఁగుం గుమారుఁడను నీ స్తన్యంబు సేవించి వ్రా
సిన కబ్బంబిది, నీకునా మనుమరాల్జైకొమ్మ చేఁదోడుగాఁ
ననుకూలించి, కవీంద్రమాతవగు నీయాశీస్సులందేలి, నీ
ఘనకీర్తిం బ్రకటించెడిన్ సుగుణసక్తా! లింగమాంబాసతీ!

"కన్న ఋణంబుదీరెకొడుకా! కనుగొంటిని విన్నకొండలో
నిన్ను బహూకరించు మహనీయ మహంబును కన్నులార" నం
చన్న పదంబు జ్ఞప్తి గలదా? జననీ! యటులాడి నీ ఋణం
బున్నతిజేసి తిట్టికృతులూడ్చునె నీ ఋణముల్ సహస్రముల్?

నీవు బ్రతికియుండ నీవాంఛితార్థముల్
దీర్చుశక్తి లేక దిగులు వడితి
వేయి నగలకన్న వెలగల్గు కృతిభూష
నంపుచుంటి స్వీకరింపుమమ్మ!

జి. జాషువ

ముంటాజమహాలు

వనితామండన ! దృష్టిగోచర బహిఃప్రాణంబు, లోకైక మో
హినిముంటాజమహాలుతోడ మొగలాయీ ప్రాజ్యసామ్రాజ్యమున్
ఘనతం బాలనసేయుచుండెఁ బ్రజ లానందింప, విఖ్యాతిఁ బొ
ల్చిన షాజానునవాబు శేఖరుఁడు, డిల్లీ బర్హిపీఠస్థుఁడై.

పోలికలేని శిల్పలత పుష్పితమై రస ముప్పతిల్ల ము
త్యాల మసీదు డిల్లి నగరాంతరమందుఁ బ్రతిష్ఠఁ జేసి, యు
న్మీల దుదారచిత్తుఁడయి నీతిపథంబున గాక, యన్యథా
కాలు చలింపనీక, యధికారము చేసె, మృదుస్వభావుఁడై.

తన యింటం గల రత్నరాసులను సార్థక్యంబు గావింపఁగాఁ
గనువిందు లొప్పారించు సౌధవితతిఁ గట్టించి, స్వర్గంబుతోఁ
బనియే లేదనులీల వజ్రమణి దీపశ్రేణి ముట్టించి, యం
గనతోడఁ దులదూగసాగె నతి భోగశ్రీ మహాడోలలన్.

విమలస్వాంతుఁడు షాజహాను కులవిద్వేషోగ్రకల్లోలముల్
సముదాయించి, తురుష్క హైందవ సమస్యాపూర్తి గావింపఁగా
సమదృష్టిన్ విరజిమ్ముచుం గుటిల శిక్షాదక్షుఁడై, దిక్కులన్
సమకూర్చెన్ మొగలాయిరాజులప్రతిష్ఠాద్రవ్యభాండారముల్.

కృతులం బొందిన ధీవిశాలుఁడు, జహాంఘీరుం డలంఘీరు భూ
పతికి న్నందనుఁ డన్న పేర్మిలిపి, విశ్వస్తుత్యుఁడై, విశ్వభా
రత శిల్పంబు సముద్ధరించి పటుదర్పం బొప్ప సామ్రాజ్యవి
స్ఫూర్తి గావించి, రసజ్ఞుఁడై కవుల కందించెన్ భుజాదండముల్.

హాయికి లోపంబనియో
వేయేడుల నాఁటి రవల పీఠము లవలన్
ద్రోయించి కొలువు సేయన్
జేయించెం గలికి నెమిలి సింహాసనమున్.

విలసద్రత్న మరీచిమాలికలచేఁ బెంపొందు పండ్రెండు నె
మ్మల సింహాసన మోలగంబు సిరిపెంపున్ జాఁట, దేవేశుఁడున్
దలవంపన్, రిపురాజగర్భముల నిద్రం బోవుచున్ దాత తం
డ్రుల కన్నం బయిచేయిగా నృపవరేణ్యుండొప్పెఁ దేజస్వియై.

బిరుదు లందిన యరబ్బీ కవీశుల వాణి
ప్రసవించె మధురకావ్యస్రవంతి
విఖ్యాతమైన జాబిలి పతాకచ్ఛాయ
చివురించె నాసేతుశీతగిరుల
కడుదీనమైన బుకాన్-ఫకీరుల గిన్నె
నిండారె పసిఁడిమానికపు సిరుల
చేయూర పనిలేని శిల్పకారుల సుత్తె
నాచికొన్నది దిగంత ప్రసిద్ధి

శ్రీపదాంకితమైన ఢిల్లీపురాన
తొలకరించిన దారువేళల నమాజు
భోగపరమైన మొగలాయి నాగరకత
మాదుఫూ లారుకాయలై ముమ్మరించె.

గుడిగుడి, సేవింపఁడు; పా
ల్పడఁడు మజాసేయు మత్తువస్తువులకు న
య్యొడయఁడు పరికింపఁడు పెర
పడంతుకల, నెఱపు నేకపత్నీవ్రతముఁ.

మణు లల్లాకని మీదుగట్టి పనిపెఁ మక్కా మదీనాలకుఁ
గణనాతీతము లక్కజంబుగ ఖజానాకొట్లలో ద్రవ్యముఁ
దోణికించెం బఠియించె నిత్యము ఖురానుఁ శత్రుదుర్గాలఁ బా
ర్వణ చంద్రధ్వజమెత్తె నన్వయ సముద్రం బుబ్బి తబ్బిబ్బుగఁ.

ఉదయ సంధ్యాదేవి యొడినిండి దిగజారి
కుట్టిగాడుపు లాడుకొనెడు వేళ
ప్రియుఁడు కొండల కెక్క బెదరి యొక్కొక్క చుక్క
వినువీథులను జారుకొనెడు వేళ
తమ్మిలోఁ జెరవడ్డ తుమ్మెద ఖయిదీలు
ఆలు బిడ్డలఁ జూడ నరుగు వేళ
అంభోజమిత్రుండు యమున చెక్కిలి మీఁద
పసుపుఁ గుంకుమ సిరుల్ విసరు వేళ

పసిడిపాన్పు డిగ్గి పన్నీటి కోనేట
జలకమాడి, మేలివలువ గట్టి,
మహిత భక్తి మీఱ మజ్జీదునకుఁ బోవు
బాదచారియగుచు బాదుషాహ !

క్రూరకర్మత మైనట్టి గోవధంబు
దన హయాంమునయందు బర్తరపు జేసి
సహనధనులగు తన పితామహులఁ బోలి
నిఖిల హైందవులకుఁ బూజనీయుఁ డయ్యె.

మతరణంబు వోడమ దతని పాలనమందు
జుట్టుపన్ను పిలక పుట్టలేదు
కుటిల రాజభీతిఁగుందు భారతభూమి
బెదరుమాని మఱచి నిదురవోయె.

రహి వుట్టం బదివేల దూతిక లహోరాత్రంబు సేవింపఁగా
మొహాబున్నీసకు మేనగోడలగు నమ్ముంటాజమాల్, పాదుషా
మహ లుద్దీప్తముగా నొకానొక లసన్మాణిక్య గేహంబునన్
మహిమన్ బ్రొద్దులు పుచ్చుచుండెఁ బతిసన్మానింప,సానందయై.

అతివ చక్కదనము నభివర్ణనముసేయ
కలము సాగదెట్టి కవివరులకు
చేయి యాడదెట్టి చిత్రకారులకును
చెలువ చెలువమెల్ల జిలుకరింప.

అసమ సౌందర్యవతి నూర్జహానురాణి
కోడలి విలాసమునకు సిగ్గును వహించు
వలపు టిల్లాలు పల్లెత్తి పలుకరింప
తురక రాయఁడు నిలువున గరగిపోవు.

గాణిక్యంబు సహస్రసంఖ్య లోకవంకన్ భూరిలావణ్యపుం
గాణాచుల్ పనికత్తె లొక్కెడఁ గటాక్షశ్రీల నాశించి వి
న్నాణంబుల్ పచరించినన్ గలఁతజెందం డంతరంగాన నా
రాణీసాహెబ మీఁది నిశ్చల పవిత్రస్నేహ మోహంబునన్.

"ముద్దులరాణి మాటకు విభుం డెదురాడడు, తేని యానక
మ్ముద్దియ మాఱుపల్క దదెపో! సహవాస"మటంచు నిత్యమున్
బెద్దలు ప్రస్తుతింప నతివేల సుధాప్రణయైకరాజ్యపుం
గద్దె నలంకరింతురు మొగల్ మగ లమ్మహానీయ దంపతుల్.

ఆ సతీపతుల గాఢాశ్లేషములనుండి
జారిపోయిన నిమేషంబు లేదు
ఆ దంపతులకు నాహ్లాదంబు గూర్పక
తొలఁగిన వెన్నెల తునక లేదు
ఆ ప్రేమజీవుల యనురాగవృద్ధికై
రుత మొనర్పని పరభృతము లేదు
ఆ శుభాకృతుల నెయ్యంపు ముద్దులచేత
తీపి కెక్కని ద్రాక్షతీఁగ లేదు

అవధి లేనివారి యానందకేళికిఁ
దోడుపడని పూలదోఁట లేదు
వారి కూర్మిపెంపు వలచి వర్ణనజేసి
సుప్రసిద్ధి గనని సుకవి లేఁడు.

దారతనపుఁ గల్మి నింతయు దోఁట్రుపడక
ప్రథిత సంసార రాజమార్గమున నడచి
దంపతులకెల్ల నద్భుతాదర్శ మగుచు
జగము నలరించె నయ్యాలు మగల చెలిమి.

పుట్టి పైచిలుకఁ సంతానభూతి నలరి
కాంచె నుత్తమ మాతృత్వ గౌరవంబు
పాలితులయందు వత్సలత్వంబు నెఱపి
కాంచె నుత్తమ రాజ్ఞీత్వ గౌరవంబు.

మొగలు దొరసాని లావణ్య భూషణంబు
కన్నుమాయదు సంతాన ఘర్షణమున
జీవితంబున నొక దుష్టచింత లేని
సత్యవంతుల ప్రాయంబు జాఱదంద్రు.

పలువురు బిడ్డలు చుట్టుం
బలసి కొలువ మధుర మధుర బహుకావ్య విభూ
షల నొప్పు శారదాంగన
వలె, భారతరాణి నేత్రపర్వము సేయుఁ.

రత్నతుచులీను యవన సామ్రాజ్య రమకు
నగలు గీలించు రాణి సౌందర్యలహరి
ప్రభువు కన్నులు దాటి యీవలికి రాదు
వలపు లూరింపకుండ నవ్వలికిఁ బోదు.

పడియు న్నల్గురు బిడ్డలన్గని యనల్పశ్రీ విడంబించుచున్
హృదయేశ ప్రణయాబ్ధిలోమునిఁగియు య్యేలూఁగుముంటాజికిన్
పదియు న్నాల్గపగర్భ మేరుపడియెన్ భావింప దైవంబు సం
పదపై సంపద, లేమి లేమిపయి నాపాదించు చిత్రంబుగన్ .

కాలు గదల్పనీక చెలికత్తియ లక్కఱలెల్లఁదీర్పఁ జూ
లాలితనంబు కొండొక యలంకృతిగా, సులతానురాణి, ర
త్నాల మహాళ్లలో నతిముదంబుగఁ బ్రొద్దులు పుచ్చుచుండె గా
రాల సుతాసుతుల్ మనసురంజిల నింటఁ జరించుచుండఁగన్ .

ఉవిద లిరువంక నడచి కేలూఁత లీయ
ప్రమద మొనగూర్చు గమన గర్వంబుతోడ
భాగ్య బంధురమగు నిండు బండివోలె
చక్రవర్తిని నట్టింట సంచరించు .

రాజుతోఁగూడి, యొక శరద్రాత్రి వేళ
కొంతకాలము సల్లాపగోష్ఠి నెఱపి
పూలపాన్పున నిద్దుర వోవుచుండె
నిండుచూలాలు మొగలురాజ్ఞీలలామ .

ఒకటి రెండుమారు లురలి నేలకుఁ జాఱె
కాపలాజవాను కఱకుకత్తి
సురటి విసరు చేటి మరచి నిద్దురవోయె
ఖంగుమనుచు నొంటిగంట కొట్టె.

ఐదు వత్సరాల యౌరంగజీబుండు
ప్రక్కమీఁద మసలి పలువరించె
చిదికి చిద్రుపలౌచు చెదరి భూమికిఁ జారె
ఆకసమున నొక్క తోకచుక్క.

వెన్నెల వెండినీట పృథివీవలయంబు మునిఁగె, రాత్రికిన్ గన్నులు వచ్చె మింట నధికారముచేసె నిరంకుశంబుగన్ బున్నమ చందమామ జగమున్ గనుమోడిచె, రాణిగర్భమం దున్న కుమారకుండు తలయూచుచు నవ్వె నొగిన్ గికాకికన్.

ఉలికిపడి లేచి దిక్కులు గలయఁ జూచి
ఆత్మగర్భస్థ పిండంబు హాసమగుచు
నామహారాజ్ఞి విషయంబు నాకళించి
యశుభదం బని విహ్వలస్వాంత యయ్యె.

ఆ కాన్పుతోడఁ దనకుం
భూకాంతునితోడి చెలిమి ముగిసెననుచు నే
దో కలఁత నెమ్మనంబునఁ
బ్రాకి మహారాజ్ఞి బిట్టువగలం బొగిలెన్.

కంటఁ దడిబెట్టి యెఱుఁగని
ముంటాజమహలు రాణి ముత్తైదునకు, లో
నంటిన చింతన్ జెక్కుల
వెంట నొకటి రెండు బాష్పబిందువు లురలెన్.

విమలంబులయిన చల్లని
హిమరుక్కుల జలకమాడి, హృద్యంబగుచుం
బ్రమదంబుగూర్చు నన్నిశి
యమవసనిశి యయ్యె రాణి కతి దీర్ఘంబై.

ఏమి మాయయొ కాని, సర్వేంద్రియములు
దఱుఁగుకొనిపోవునంత శీతజ్వరంబు
భూతలేశ్వరి నెమ్మేన ముమ్మరించె
బ్రసవ వేదనతోడ నారంభ మగుచు.

తన సంతానము మాతృహీనమయి, వంతం గుందుచున్నట్లుగా
తన రాయండు వియోగభారమునఁ జింతఁ మున్గుచున్నట్లుగా
తనకై దొడ్డసమాధి నయ్యమున పొంతం గట్టుచున్నట్లుగా
ననుమానించుచునుండె సత్సతులయూంహాల్ సత్యసామీప్యముల్

భక్తి దైవార మానెడు వజ్రమణులు
భూతలేశ్వరుఁ డల్లాకు మొక్కికొనియెఁ
గాని, యిల్లాలు స్వస్థతఁ గాంచదయ్యె
చండతరుండైన విధి, లంచగొండి గాదు.

దాయ మన్నీల ప్రాణముల్ దీయఁగలిగి
యీయ లేడయ్యె నిజభార్య కాయువులను
చండశాసనుఁ డగు మహాచక్రవర్తి
ఆత్మ కధికారి గాఁడు న్యాయంబుగాను.

కొడుకులఁ గౌఁగిలించుకొని, గ్రుడ్లకు నీరము గ్రుక్కుకొంచు, మ్రా
న్పడి, పెనుశోకమూర్తియయి, పజ్జవసించు నిజేశునంగముల్
బుడుకుచు, బిట్టుగా మొగిడిపోయిన కన్నులువిచ్చి శబ్దముల్
దడబడఁ బల్కించె, రుచిదప్పిన గద్గదరుద్ధ కంఠయై.

ఈ సుఖదుఃఖ మిశ్రమ మహీవలయంబను సత్రశాలలో
నీ సతినై ముగించితిని, నేటికి నాదు ప్రవాసయాత్ర, యో
క్షేసము పేత! యిట్టి పరదేశుల చెల్మి తిరంబుగాదు, ప్ర
వాసకథావిశేషములు స్వాప్నికముల్, జపలావిలాసముల్.

ఈ తనువుందునంతవఱ కింతయు నెమ్మదిలేదు ప్రాణి కీ
భూతలమందుఁ గష్టసుఖముల్ జెలికత్తియలై భజింప నా
శాతరళాక్షి తాండవము సల్పుచు నుండును, మృత్యుదేవతా
ద్యూతవినోద రంగమిది, తోరపుసంపదలెల్లఁ బాచికల్ .

ఆవిరి యోడలో, జలధియాన మొనర్చెడు బాటసారులో
భూవర! రేవులందు దిగిపోయెద రించుక వెనకముందుగా
నీవసుధాపణంబు పనియెల్ల ముగించి, స్వదేశగాములై
పోవుచు వచ్చుచుంద్రు సతముం బ్రజలీ నరజన్మ వర్తకుల్.

భూరిపరాక్రమోన్నతుల పుచ్చిన మేటికపాల పాత్రలం
నీరము ద్రావుచున్నవి వనీవనభూములలోని సింహముల్
వారల యస్థిపంజరముల న్నివసించుచు నూర్ణనాభముల్
దారముదీసె, నింతియకదా? భువి నాల్గుచెఱంగు లేలినం.

ఏ పుష్పంబును జేసి వాడుకొనునో యీదేహముగ్ దైవమో
భూపశ్రేష్ఠ! విచారమందకుము, మాయాలేకదా? యీమృతి
వ్యాపారంబు సమస్త జీవులకు, విశ్వవ్యాప్తి గర్భంబునన్
మాపుల్ రేపులు నెందరో యిముడుచున్నారందు నేనొక్కతెన్.

సమతా చిహ్నితమైన, యీ మరణ మీ సర్వంసహా వేదనా
సమరశ్రాంతుల గౌగిలించుకొని, విశ్రాంతిన్ బ్రసాదించెడిన్
హుమయూనాదులు నీపితామహులబో లుర్వీధవుల్ పెక్కు కే
సుమశయ్యం బవళించి మేలొకనరహాస్సుల్ పెక్కలిట్లేగిరన్.

మహామూదాదులు పాదముద్రికలచే మన్నింపగా, మింటికిన్
మహికి న్నిచ్చెనవోలి మేరుపడి, సమ్మర్దంబుగానున్న యా
రహదారిం జను భక్తులం గలసి స్వర్గక్షోణిం బ్రాపింతు నీ
సహారా మందు ఎడారి వేదనల దౌష్ట్యంబుగ్ వినిర్జించెదన్.

కలుషం బింతయు లేని నీ మధురముగ్ధంబైన చిత్తంబులో
పల నిద్రింతు ననారతంబు నదె యాహ్వానించుచున్నారు, వే
ల్పులు,నాకై చనుదెంచెమించులరథంబుల్, తెక్కలల్లార్చుచున్
సెల విప్పింపుమటంచు నేత్రములు మోడ్చెన్ భర్తృవక్షస్థలిన్.

పట్టు పరదాల చీకటి వనములందు
ప్రభవమును గాంచి, శోభిల్లి రాలిపోయె
పరిమళంబొండు లోకాన బారజిమ్మి
మొగలు రేరాణి ముత్తైదు ముత్తియంబు.

ఆ ముంటాజమహాలు రాణి, కడ కట్లన్యాయ్యమై పోయినన్ భూమీశాగ్రణి, దీనుఁడై, భుజబలంబున్ బ్రాజ్యసామ్రాజ్యమున్ లేమిన్ జెందినయట్టు బిట్టుదురపిల్లెన్ గ్రుంగి కూలారి యుద్దామైశ్వర్యము లింపుసేయునె? కళత్రజ్యోతి చల్లారినన్.

అతఁ డున్మత్తుఁడువోలె, రేఁబవలు నిద్రాహారముల్ మాని, తత్సతి క్రీడించిన చోటులం దిరుగుచున్ సంతానముం జూచి దుఃఖితుఁడై, యూర్పులుసిమ్ముచున్ గడపసాగెంగాలమున్ బంధుసంతతు లోదార్చిన నూరడిల్లక నిరుత్సాహాతిరేకంబునన్.

నిన్న మణిమందిరంబుల నిదురవోయి
నేఁడు నిద్రింతువే కాటినేల మీఁద
నిన్ని నాళులవలెఁ గాక నిన్న నేఁడు
లెంత విమవహ్ని గ్రక్కి పోయినవి దేవి ?

కుతలం బంతయు భస్మరాశియయి నాకందోచె, నాశాపరా
జితమై, జీవిత మంధకారమునఁ జొచ్చెన్ నీ సమావేశముల్
కతలైపోయె, సహింపఁజాలని వియోగజ్వాల కావింప ను
ద్గత దుఃఖాంకితమైన యీ శిథిల కంకాళంబు నెట్లీడ్చెదన్ .

జీవన తారవై, యమరసీమల నీవు, సముజ్జ్వలింప, మా
యావృతమైన విశ్వవలయంబున, శాశ్వతశోకమూర్తినై
జీవితమూని, యీ చరమజీవిత నాటకరంగమెక్కి, నా
పోవుచునుంటి నీ విధురభూమికతోడ కిరీటధారినై .

ఆ యుస్సారము లారగించి, మృతిపంచాస్యంబు, నీదేహమున్
నాయంకంబున డించిపోయె నకటా! నాశౌర్యసంపత్తియున్
జాయారక్షణ చేయఁజాలని యరణ్యాజ్యోత్స్నమై పోయెనే
యోయాత్మేశ్వరి! చక్రవర్తియు మనుష్యం డిట్టి ఘట్టంబులన్.

ఉరుగతి నీవు దాల్చికొని యూడ్చిన వస్త్రమువోలి,నీ కళే
బరము పరేతభూతలము పాలయి చిత్తము నుత్తరించెడిన్
దిరుగ ధరించు నీ యమృతదేహముతో నగుపింతువందు ర
మ్యపరమపదంబునందు నది వాస్తవమో! బురిపించుమాటయో!

అయయో! దేహములూడ్చి నారయుతసంఖ్యాకుల్ మహాత్యాగులై
పయగంబర్లు ముముక్షువుల్ ఘనతరస్వర్గంబు నాశించి, యే
మయినారో! యెటువోయిరో! కబురు సేయండొక్క డీనాటికిన్
దయనీయస్థితి దుమ్ముగొట్టుకొని ప్రత్యక్షించుఁ దచ్ఛల్యముల్.

నిను సృష్టించుట దుర్ఘటంబగును రాజ్ఞీ! యమ్మహాశిల్పి కీ
శున కేహేతువుచేత, నీ ప్రతిమ నచ్చున్ భగ్నముం జేసెనో
నను శిక్షించుటకో; ప్రపంచమునకు న్వైరాగ్యము న్నేర్ప నెం
చెనొ; యాయుర్బలమూడెనో మొగలు రాట్సింహాసనశ్రీలకున్.

మృతికి నవ్వలియొడ్డు జేరితివి నీవు
యివలి యొడ్డున నిలిచిపోయితిని నేను
పలుకులందని భిన్నవాసులకు మనకు
పుణ్యగేహిని! స్నేహంబు పొసఁగు టెట్లు.

మానినీమణి! నీదు సమాధి మీఁద
కనులు గప్పుచు కిగ్గాడి కాలరథము
తీర్చిపోయిన చక్రముద్రికలు వోలి
కడచె నొక యహస్సొక నక్తంబు నపుడ.

పయనంబు సాగించు మొయిలు తిన్నెలమీఁద
కనుపింపలేదు నీ కాలిజాడ
అరవిచ్చి మురిపించు మెరుపుల తోఁటలో
మిట్టాడ లేదు నీ మేని కాంతి
కొమరారు నిండు పున్నమ చందమామలో
భాసిల్లలేదు నీ హాసలవము
సచరాచరంబైన సర్వ సర్వంసహా
వినిపింపలేదు నీ విమలవాక్కు

ఏ రహస్యసరణి, యే హరిత్తులజాడ
నీ నిలింపరథము నిర్గమించె
నాదు నేత్రయుగళి నాట్యమాడెడు నిన్ను
నెట్లు దొంగిలించె నీశ్వరుండు.

నీవు వసించుచోట వసియింతును నేనును దాచియుంపుమో
దేవి! యొకింత నేల, చనుదెంచెద రేపట మాపటన్, నిరా
శావిషదహ్యమానమయి సౌఖ్యపరాఙ్ముఖమైనయట్టి నా
జీవితశేష మంకితముఁ జేసెద నీ కవివాహితుండనై.

నాకట్టించు మసీదులన్ మసలుచున్ నాకాన్క లాసించుచున్
నాకుం గీడుఁ దలంచినాఁ డతి కృతఘ్నుత్వంబు వాటించుచున్
లోకాధీశుఁడు, దేవదేవుని దయాళుత్వంబు సందేహమై
నాకీ యచ్చపుభక్తి సేతలు,వృథా నాట్యంబులై తోఁచెడిన్.

అక్కటికంబులేని దురితాత్ముఁడు మృత్యుకిరాతరాజు, వి
ల్లెక్కిడినాఁడు, తృప్తి వహియింపఁడు నీ మరణంబుతోడ, నీ
జక్కవ జంటలో నొకటి చాలదు వాని బుభుక్షదీర్ప న
న్నెక్కడఁగింపఁగాఁ దొడుగకుండఁడు రెండవబాణముద్ధతిన్.

అసుపేటిం బదిలంబుగాఁ బతిరహస్యంబెల్లఁ గాపాడు, వి
శ్వసనీయంబగు వ్యక్తి భార్యయకదా ? ఘాస్త్రచక్రమండట్టి నీ
వసువుల్ వాసినయంతనే, ప్రబలసైన్యంబుండి భీతిల్లుదున్
వసుధారాజ్యము గల్గియుం గటికి నిర్భాగ్యుండనై పోయితిన్.

ఆరిపోవని నీదు శరీరశోభ
దీపమైనది కాళింది తిన్నియలకు
మంజులంబైన నీ సౌకుమార్యమెల్ల
పంచుకొన్నవి తన్నదీ పంకజములు.

గురుతర సత్యలోకమునకుం బయనించి సుఖించుచుంటివో
కరఁగి, యనంతమహా ప్రకృతి గర్భమునందున లీనమైతివో
యెఱఁగినవాఁడు లేఁడు, హృదయేశ్వరి! దుర్ఘటమైన మృత్యునం
తర విషయంబయోమయ మనస్వియకావ్యము మానవాళికిన్.

నీరూపంబను స్వర్గలోకమిచటన్ జీర్ణించె, జీర్ణించదే
స్వారాజ్యంబను సంశయంబునకు లోనైయున్న నాబుద్ధికీ
గోరీమృత్తికఁ బచ్చగిల్లిన తృణాంకూరంబు నాకేదియో
వైరాగ్యాంశము లుగ్గడించెడి, తలం బంకించి జంకించుచున్.

ప్రియముగ దేవదూతలుచరించెడు మూఁడవమిన్ను దాఁటి య
వ్యయమగు జీవనిర్ఘరమువాఱు నొకానొకదీవికొంటిమై
బయనముగట్టితే యనుఁగు భర్తను నన్ను పరిత్యజించి, యో
ప్రియతమ! తోడుగా నెగయ ఱెక్కలుగల్గునె నాకుదేహికిన్.

అవనికిదూరమై యెడదకందని స్వర్గము నూహలోన మా
నవుఁడు సృజించినాఁడది యనాథులు పేదలు నిల్చుతావు, భూ
ధవులకుగాదు, నీమృదుపదంబులు కందుఁ గళిందజాదటిన్
జివుకని స్వర్గధామము రచించెదరమ్ము శుభస్వరూపిణీ.

మృతులకు మరుజన్మంబులు
కృతులకదా? దేవి? యట్టి కృతి శతములచే
బ్రతికించి నీకుఁ జక్కని
రతనాల సమాధి, మందిరము గావింతున్.

ఎల్లజీవులకు నత్యుల్లాసమొలికించి
ప్రభవించె నీ సుప్రభాతసంధ్య
వలచు కమ్మని పరిమళము గుప్పిటఁబట్టి
పూచె నీ సంపంగి పూలతోఁట
నిలువుటద్దమువద్ద నిలిచి జారిన కొప్పు
సవరించె నీ వయస్యాజనంబు
తొలి నమాజులు మేలుకొలిపి లోకాధీశు
మన్నించె బెడఁగు జమ్మా మసీదు

మదనగోర్వంక నిద్దురమత్తువోవఁ
దనువు విదళించి యీశ్వర స్తవమొనర్చెఁ
బ్రాతరానందమున సృష్టి పరిఢవిల్లె
నీవు మాత్రము నిద్దుర లేవలేదు.

పదియుం దొమ్మిది యేడు లీడుగల దాంపత్యంబు నీనాటితో
మెదనొప్పించిపెకల్చి దోచుకొనిపోయెన్ దైవమీగాయముల్
గుదిరింపగల వెజ్జులేదు, గత రాగుల్ వోవు మార్గంబునన్
బ్రదుకుందేరు మరల్చెదన్ గృతకవిశ్వశ్రీ విసర్జించెదన్.

జీవ రత్నంబవగు నిన్ను స్వీకరించి
వట్టి రతనాలు నాయింట వదలినాఁడు
యిచ్చి బులిపించి క్రమ్మరఁ బుచ్చుకొనుట
యేటి కలవాటు జేసెనో యీశ్వరుండు.

ప్రియమారన్ దినరాజశాలుఁ డుదయాద్రిన్నిక్క బంగారు కుం
చియతో నీదు మహాళ్ళపైఁ జిలుకరించెం గుంకుమ శ్రీలవే
అయయో! యెందులకీయలంకృతులు చానా? నీవి యోగాకులం
బయి, యాభీలవిషాద నీరదశరణ్యంబైన యిక్కోటకున్.

ఉడుగక ప్రోయుచున్న యమునోజ్వల నీలి తరంగపంక్తి క్రుం
గుడు వడియున్న నా హృదయగోళములోని విషాదవల్లకిన్
దడయక మీటసాగె, నొకనాడు ముదంబాడ గూర్చు సృష్టియే
బెడిసి, మరొకనాడు పరివేదన కగ్గము సేయు జీవులన్.

నిన్ను నుదరంబులో దాచుకొన్న మహికి
రత్నగర్భాఖ్య నేఁడు సార్థక్యమయ్యె
నీవు తలమీఁదఁ దాల్చి మన్నించు కతన
వసుధ నొకబొగ్గు కొహినూరు వజ్రమయ్యె .

పరుగులు వాఱునీ సమయ వాహనమున్ నిముసంబు వెన్కకున్
మరలిచి, దాటిపోయిన సముంచిత సౌఖ్యములందు వేడ్కకున్
గురియగుచున్న నావెడఁగు కోర్కె నెఱింగెనొ! యశ్వరాజముల్
దరహసితం బొనర్చెడు విధాన సకిల్చెడి సాహిణంబులన్ .

గుఱికలు లేని వింత కనుగూరుకులం బవళించి యెన్నఁడో
పరమ పదించి పోయిన నవాబుల రాణులు తోడునీడగా
జరుపుము నీ యనంతమగు స్వార్గికయాత్ర, పవిత్రమైన నీ
చరితము నాలపించుచుఁ బ్రశాంతివహింతుఁ గళిందజాతటిన్ .

ఉల్లమున దుఃఖభారము
పెల్లింత శమింప రాజు విలపించి, మనో
వల్లభ సమాధి నిర్మా
ణోల్లాసము చెంగలింప నుద్యుక్తుఁడై .

చాటింపించె నరేంద్రుఁడు
పేటల పల్లియల శిల్ప విఖ్యాత కళా
వాటికలు కుట్మలింపగ
బోటీకి సమాధి మచ్చు బొమ్మలుసేయన్ .

ఢిల్లీ రాజ్యంబున నొక
పిల్ల జమీదారు గిరియు, చెక్కు రతనముల్
వెల్ల గజారోహణమును
బల్లకియు న్నిర్ణయించె బహుమానముగన్ .

యతనము మీఁద బొమ్మలు తయారొనరించిరి శిల్పులెల్ల భా
రత విషయంబు నంతటను ఱాలను లోహములన్ సహస్రముల్
ప్రతిభలుజింద నమ్మొగలురాయని ప్రేమ రసచ్ఛవుల్ బహి
ర్గత మొనరించు బొమ్మగనరా దొక టేనియు వానిలోపలన్ .

అనుభూత్యావేశంబుల
జనితములగు లలిత కళలు సాధ్యములగునే
కనకపుఁ బోటీలకు ని
మ్మనుజేశుల మెచ్చుకోలు మర్యాదలకున్ .

ఆ దేశాన మహాదరిద్రుఁ డొకరుండ వ్యాహతంబైన భా
ర్యా దుఃఖంబున గుందు వాఁడెడఁద వైరాగ్యంబు రేకెత్త ను
న్మాదింబోలి చరించు దీనుఁడు శ్మశానక్షోణులం దుండుచున్
బూదిన్ ముద్దలుజేసి చేయు ననయంబుం బొమ్మలందమ్ముగన్.

అతని శిరస్సులోపల విహారముచేయు కళాధిదేవి య
ప్రతిహతమైన వాని విరహాగ్ని గరంగి సముజ్జ్వలించినన్
జితికిన గుండెతో నతఁడు సృష్టియొనర్చె సమాధి బొమ్మలం
చితములు పెక్కు లందొకటి చిత్తములన్ గిలిగింత పెట్టెడిన్.

షాజహాను బాదుషా యూహాలోనుండి
మాటకందరాక మసలు ప్రతిమ
సృష్టి శిల్పరమకు సిగమీఁది నగవోలె
నవతరించె వాని హస్తమందు.

కళలు మోహించుటొక కులీనులన కాదు
కులము లేదన్నవానినిఁ గూడ వలచు
సత్కళాదేవతా కటాక్షంబు కతన
సమయుగావుత ముచ్చనీచతల బెడఁద.

జీవితేశ్వరికిది ప్రేమచిహ్నగాఁగ
బసిఁడి రేకుల గట్టింప వలయుననుచు
దిరిపెమెత్తుచు వాఁడూర తిరుఁగుచుండు
ప్రేమ పొంగున విశ్వంబు విస్మరించి.

వానికోరిక నాలించి స్వాంతమందు
నవ్వుకొని వాని బొమ్మ సౌందర్యమునకు
సంతసించిన యొకశిల్పి సత్త్వముండు
దానిఁ దెప్పించి మొగలు సుల్తాను కొసఁగె.

పనితనమున్ గుదిరికయున్
వినూతనత్వంబు గలిగి ప్రేక్షణ యుగమున్
దనియించుబొమ్మ నరపతి
మనస్సులోనునిచె హర్షమాధ్వీకంబున్.

'వహావా! సెహబా' సియ్యది
బహుమతికిం దగినబొమ్మ ప్రజ్ఞాన్వితుఁడీ
మహనీయుఁ డనుచు నరపతి
బహుభంగులఁ బొగడె నిఖిల పండితుల సభన్.

అవమతియు లజ్జఁ బెనగొన
స్తవము సలుపు టెట్టులయినఁ దప్పని సరియై
"అవునవు జిత్తముచితమని"
నవాబునకు మాఱువలికె-నా రీష్యాల్టుల్.

నృపుఁడు రసజ్ఞుఁడందు రిదియొక్కడి వింతయభాగ్యుఁ డొక్క-నిన్
శ్వపచుని గౌరవించి, తలవంపులుచేసె ననల్పకల్పనా
నిపుణులనంచు ధర్మము గణింపఁ గొందఱు ముచ్చటించి రూ
రుపులు నిగుడ్చుచుం బతిపరోక్షమునన్ కులపక్షపాతులై.

రాజు సతీవియోగి బయిరాగియు బెండ్లములేని దీనుఁడ
వ్యాజము లిట్టివారి సహవాసము లింతియకాని యీ పరి
వ్రాజకుఁడేటి శిల్పి నరపాలకుఁడేటి పరీక్షకుండు సా
మాజికులిందఱుండ నని మచ్చరకించిరి కొందఱుబ్బునన్.

చదువవచ్చు గ్రంథ సముదాయమంతయు
కృతులలోని నెరసు లేరవచ్చు
రసము సృష్టిచేయు ప్రజ్ఞావిశేషంబు
సాధనమున రాదు చదువుగాదు.

పిరదాసీ కవికన్న పండితులు సూఫీ కన్న విద్వాంసులుం
దురు భాషాజలధిఁ మథించినమహాత్ముల్, భావనిర్మాణచా
తురి మాధ్వీరసస్పృష్టియుంజిలుఁగుముద్దుంబలుకు-కులికింపులుఁ
గురుశుశ్రూషల నబ్బునే, యసమశక్తుల్ జన్మసాఫల్యముల్.

ఏదో కొంత కళావిశేషముగలా దీ చిత్రరాజంబునన్
గాదన్నఁ ఫలమేమి? యీ కళకు వ్యాఖ్యానంబు లీ రిత్త వా
గ్వాదంబుల్ పనిసేయునే, యితని భిక్షా హస్తమం దేమహా
వైదుష్యంబు వసించునో యనుచు సంభాషించి రుద్యన్మతుల్.

ఆ నిఱుపేదవానిని మహాసభకుం బిలిపించి మంత్రులుఁ
దా నెదురేగి తెచ్చి తనదాపున నున్నతపీఠివాని నా
సీనునిఁ జేసి క్రొంబసిడి చేలములుం బదివేల నిష్కముల్
గానుకఁ జేసె నమ్మొగలుకాంతుఁడు భూరికళావిధేయుఁడై.

సులతానాగ్రణి! మీ కళాభిరుచికిఁ జోహారు, భార్యావియో
గులు మీకియ్యదె సానుభూతి, వినుతోక్తుల్ మీసభాశాలకుఁ
వలపుల్మీ సమదృష్టి దార్ఢ్యతకుఁ గైవారంబు మీ నేలకుఁ
కులుకు న్నెమ్మొలతక్కుకుం దిశల నిగ్గుల్ దేరు మీ కీర్తికిన్.

ఆనందించిరి మీపితామహులు వీరాగ్రేసరుల్ బూర్వసు
ల్తానుల్ బేబరుహుమాయునాదులుకృతార్థంబయ్యెమీవంశముల్
పూనెన్ జక్కని సౌధభూషణములన్ ముక్తాఫల శ్రేణితో
లేనవ్వుల్ విరజిమ్ముచున్న యది ఢిల్లీకన్య మీ కౌఁగిటన్.

హిందువులు ముసలిమానులు
బందుగులం బోలి "భాయి, భాయి" యనుచు నిం
పొందెదరుగాక మీ య
ర్ధేందు పతాకంబు నీడ నృపతి వతంసా!

పొచ్చెమొకింతలేని పరిపూర్ణకటాక్షము విస్తరించి నా
బిచ్చపు గిన్నెలోఁ బసిఁడి బియ్యముబోసిన దానవీర! నీ
పచ్చల బాహుశాఖ చలువం జెలువారి కళాలతాంతముల్
విచ్చి రహించి భారత సవిత్రికి బొల్చుతమంగదంబులై.

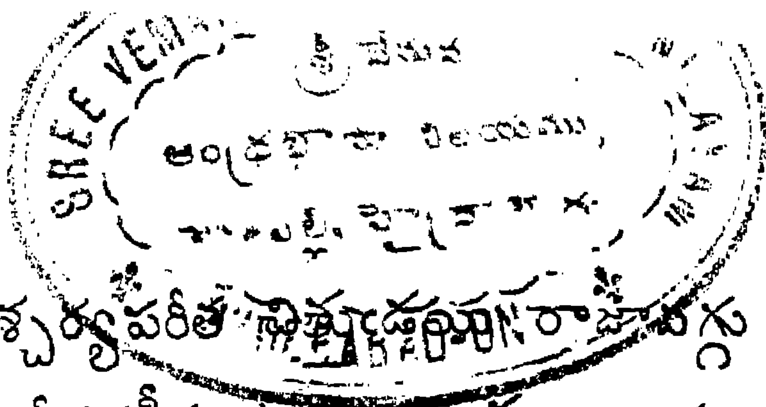
ఆసలు సంహరించుకొని యాకటికింత భుజించి యెట్టులో
వాసరముల్ గమించెడు నభాగ్యున కంగనగోలుపడ్డ స
న్న్యాసికి నాకు నీ పసిడినాణెములేల కళా సరస్వతీ
దాసులు పెక్కులుండెదరు తన్పుమువారి శరణ్యశూన్యులన్.

మొగలు నవాబు శేఖరుల పూజ్యసభాంతరమందు సత్కళా
జగమున నా పరిశ్రమ ప్రశంసితమయ్యె, పసిండి పూజలన్
దిగులు సగంబుదీరె, గరుణించి పరిగ్రహ మాచరింపుడీ
నగదును క్రమ్మరం దమ ఘనంబునకున్న జరాన వెట్టుదున్.

నా వలె వియోగబాధా
జీవులయిన మొగలు రాజ శేఖరులకు మీ
కీ విప్రయోగి కావ్యము
దావహామయి చిత్త శాంతి కను కూలించున్.

అతఁడిట్టులాడి పసిఁడియు
రతనములు పరిత్యజించి, ప్రతిమవలె సభా
యతనంబంతయు సిశ్చే
ష్టితమై కనుచుండ నాలసింపక చనియెన్.

ఇతఁడొక దేవదూత, కల రే? యిటువంటి మహానుభావు లీ
వితముగ పెన్నిధానము లభించిన దాని తిరస్కరించు ధీ
యుతులు, మదీప్సితంబును ఫలోన్ముఖముం బొనరింప మానవా
కృతి జనుదెంచియున్న జగదీశ్వరుఁడో, పయిగంబరో యగున్.

అని యాశ్చర్యపరీత [illegible] రాజా[illegible]గ్గు నగ్గించి, త
ద్ధనముం బేదపకీరు సాహెబులకుం దానంబు గావించి, చ
య్యన దర్బారుముగించి లేచి, మణిశయ్యాగారమున్ జేరె, బ్రో
గె నగారానవుబత్తులాహ్నిక శతఘ్ని వ్రాతమున్ లగ్గలన్ .

పిలిపించెన్ బహుదేశ తక్షకతతిన్ విఖ్యాతులౌ గ్రీకు శి
ల్పుల ముంటాజ సమాధి నిర్మితికి, ప్రోవుల్సేసె ముక్తామణుల్
నెలజాల న్మలిపించె నద్దములకంటెన్ నిద్దముల్ గాఁగ, వె
న్నెలరేలన్ నెలజేని బింబమునకున్ దీప్తుల్ ప్రసాదింపఁగన్.

యమునాతీరము నిండినా రఖిల శిల్పాచార్యులున్ సత్కళా
సముదగ్రుల్ వరిగింజపై కలికి పూజల్ సెక్కఁగాఁజాలు ధీ
రమణీయుల్ ఘనవాస్తుశాస్త్రనిపుణుల్ ప్రాక్పశ్చిమావాసు లు
న్నమితప్రజ్ఞులు నేలయీనిన విధానన్ తన్నృపాహూతులై.

పరిశీలింపఁ దొడంగినార లపరబ్రహ్మల్ మహాశిల్పు లీ
శ్వరసృష్టిన్ బహుపుష్పవల్లరుల సాజంబైన నిర్మాణమున్
గరమాకర్షకమైన వస్తుతతి లోనన్ డాగి లోకంబు న
చ్చెరువున్ గొల్పు విశేషముల్ దెలిసి హర్షీభూత చేతస్కులై.

ఏ వన్నెగల తీవె కే పచ్చ సవరింప
జెలువాఱునో దాని చికిలిజేసి
ఏ పుష్పదళమున కే పుష్యరాగంబు
సరిపోవునో దాని సంఘటించి
ఏ కిసాలంబున కే కెంపు జోడింప
కొమరారునో దాని కూర్పుజేసి
ఏ గులాబీమొగ్గ కే రవ్వ బొదిగింప
నందగించునో దాని నతుకు బెట్టి
ప్రకృతి సిద్ధమైన వన్నెతో వన్నెకు
చెలిమి గలిపి భావముల నిమిడ్చి
చలువఱాతి ఫలకముల దీర్పసాగిరి
చిత్ర చిత్ర గతుల శిల్పివరులు.

రసికుల విమర్శనా వితర్కముల కతన
బహు కవీశాన మోహాన వర్ణనముల
బుడమిగల వాఙ్మయంబెల్ల బొగరుబట్టె
మడతి ముటాంజి టాజియై పొడము వేళ.

శిలలకుఁ బ్రాణము గలదను
పలుకునిరూపింప నుపలఫలకమ్ములపై
మొలిపించినారు శిల్పులు
పలువన్నెల లతలు నేర్పుఁ బరిమళమొలుకన్.

కలమునందుకొన్న కవివరేణ్యుని బ్రోల
తలలువంచు శబ్దముల విధాన
నాటి శిల్పి చెంత నవనీతమును బోలి
మెత్తఁదనముఁ దాల్చె మేటిశిలలు.

తాకినఁగందునోయను విధంబున తాలకు సౌకుమార్య పూ
బోకడలద్దునేర్పరులు ముప్పది ముగ్గురు శిల్పులాత్త లో
కైకచమత్కృతుల్ బొదిగి యిర్వదియేండ్లు శ్రమించి భారత
ప్రాకృతశిల్ప సంపదకుఁ బ్రాణముఁవోసిరి శాశ్వతంబుగన్ .

కుమిలిన పాదుషా హృదయకుండమునన్ దలకిందులైన వి
శ్వముల వికార నాట్యరభసంబున రేగిన వేదనా పరి
భ్రమణము నందుఁజింది వెలిపాఱిన వెచ్చని కంటినీరు తా
జమహాలుతాలపై నుదయసంధ్యలఁబొల్చుహిమచ్ఛలంబునన్

రాణిమనస్సువోలె మధురంబయి, ముత్తెపుఁజిప్పలోని పిం
గాణి చెమక్కులన్ ధవళకాంతులుజిమ్ముచు చంద్రకాంత పా
షాణపు టింపుసొంపుల దిశల్ వెలిగించెడు టాజిపొంత ని
ద్రాణము లైనశించు నమృతాంశుని పున్నమనాటిపోడుముల్ .

ప్రతిబింబించుగులాబిమొగ్గల కనుప్రాసంబులై, తచ్ఛిలా
లతలున్ గాలికిఁ దూఁగుపోలిక మహోల్లాసంబు గల్పించు న
ద్భుతమై, తాజమహాలు ద్వారములపై ముద్దారు శిల్పంబుతో
బ్రతిరాదీశ్వర శిల్పముల్ మనసులన్ రంజించు మర్యాదలన్.

పదబదారక్షరంబుల నెసక మెసఁగు
కవికి భాషకు తెలుఁగున కలవిగాక
అలవియే తాజిలావణ్య మభినుతింప
తదితరంబైన భాషా వితానమునకు .

"కలదేస్వర్గము లాతిచోకలుగ నిక్కంబిద్దియే, నీతిమం
తుల విశ్రాంతినికేతనం" బనెడుసూక్తుల్ ద్వారబంధంబులన్
విలిఖింపించె నవాబుశేఖరుఁడరబ్బీపారసీ భాషలన్
గలిమిన్ జాటుచు తాజిసోయగము వ్యాఖ్యానింపఁగా నేటికిన్ .

పున్నమకుటాజి కేగతి
సన్నిహితంబైనమైత్రి సమకూరిచిరో
కన్నెకు యౌవనమటులు
త్పన్నంబయి మిన్నుముట్టుతద్రోచిస్సుల్ .

తొడరి విశ్రమించు తుదిసుత్తెదెబ్బతో
వట్టిపోయె శిల్పవరుల ప్రతిభ
షాజహాను దీక్ష సఫలీకృతంబయ్యె
మొగలుకీర్తి మొదటి మొగ్గదొడిగె .

అది మహారాజు భగ్నాశయములయందు
పుష్పితంబైన నెలతాల మూగకవిత
అది యమానుష భావనవ్యతలతోడ
ప్రజ్వలించెడు నజ్ఞాత వాఙ్మయంబు .

అగుపించు నచ్చోట నవధిదాటిన పాదు
షాల హేరాళ భాస్వద్విభూతి
నిండారు నచ్చోట నిత్యనూతన విక
స్వరమైన యానంద పరిమళంబు

నినదించు నచ్చోట ననుకూల దాంపత్య
విశద రహస్య గంభీర గీతి
విహరించు నచ్చోట విరహ వేదనతోడ
మానవేంద్రుని భగ్నమానసంబు

వేయిచంద్రుల చంద్రికా విలసనంబు
పరిసరక్షేత్రముల జిందీ ప్రతిఫలింప
హాయిగల్పించు తాజి కుడ్యముల మీద
గుసగుసలుపోవు నైలింప కువలయంబు.

నరప మిథునంబు మృత్యనంతరమునందు
నాశ్రియము లేక దిశల నల్లాడుచున్న
పావనంబైన ప్రేమపారావతంబు
మొరయుచున్నది పెనుటాజి బురుజులందు.

ఆహారహము టాజిసౌందర్య మపహరింప
దడవుచున్నాడు కాలంబు తస్కరుండు
మొదటి క్రొత్తదనము చెక్కుచెదరదిపుడు
సత్కృతులపొంత సాగు నేసమయబలము.

ఘనతన్ జెందిన యందగత్తెయగునాగ్రారాణి ముంటాజి, చేసిన పుణ్యంబును బోలి తాజమహాలుఁ సృష్టించి సంతృప్తులై చనిరుద్యన్మత్తులైనశిల్పులు మహా షాజానుభూజానియుఁ దనివింజెందె ప్రియాముఖాంబుజము సందర్శించుచున్నట్లుగఁ.

రాజుకడగొట్టు తనయుఁడౌరంగజీబు
అన్నల వధించి పీఠంబు నపహరించి
యనుఁగు తండ్రిని చెఱసాలయందు నునిచె
వికటములు సుమ్ము కాలమాంత్రికుని పనులు.

అగ్రజారుణ రక్తపంకాంకితమగు
పాణియుగమున నల్లాను ప్రస్తుతించె
నమ్మహాహాత్య తనదిగాదన్నయట్లు,
సన్నుతులనంది దైవంబు మిన్నకుండె.

అతనిముత్తాత సుతునకై యసువులొసఁగె
నతఁడు దండ్రినిఁబట్టి బంధితునిఁజేసె
తాతసామ్యుఁడు మనుమడుద్దండమూర్తి
గుణములకు వంగడంబు కారణముగాదు.

జనకుండు భోగి క్రూరిమి
తనయుండువిరాగి, భిన్నతత్వంబుల నె
ట్లొనగూడి రొక్కతండ్రియు,
దనయుఁడు, విధిచిన్న కొంటెతన మొనరించెన్ .

కళలు కళదప్పె, దేవళ
ములు మూలంబడియె, హిందుముసిలిమ్ములలోఁ
దలసూపె భేదభావము
తలపన్నుదయించె, శాంతి తలకిందయ్యెన్ .

అతఁడు ఖురానువ్రాసి ధనమార్జనచేయుచు కష్టజీవియై
బ్రతుకుచు, నేలపై తనువువాల్చుచు, రాజ్యముచేయుచుండె నం
చితమగు భక్తితత్పరత స్వీయమతోద్ధరణైకదీక్ష, శు
ష్కతతనుఁడై సతం బుపవసించుచు రాచఫకీరు పోలికన్.

గుడి గుడి సేవింపఁడు, పా
ల్పడఁడు మజాసేయు మత్తువస్తువులకు న
య్యెడయఁడు పరికింపఁడు పెర
పడంతుకల నెఱపు నేకపత్నీవ్రతమున్ .

చక్రాఁడేన్ విమతస్థులన్ గఱకు టీర్ష్యాస్వాంతుఁడై నిష్ఫలన్
గ్రక్కన్ గాఫరులంచు హైందవుల పైఁ, గల్పించె నానావ్యథల్
మక్కాయాత్రికులన్ దనించె విలసన్మాణిక్య భిక్షాప్తులన్
జక్కేఁయాఁ దలతికఁ భక్తి కతనన్ నిత్యంబు మర్త్యాళికిన్ .

తనకుంబట్టినపిచ్చి నల్వురకురుద్దన్ జూచు వద్దన్న యా
తని నిందించి శపించిపోవు, బరమార్థంబెల్ల సాధించి తె
చ్చినవానింబలె విఱ్ఱవీగు భువనశ్రేయో భరంబంతయున్
తన నెత్తింబడినట్టుదుఃఖపడు నాత్మన్ భక్తుఁడుద్రేకియై.

సకలలోకమునకు సంతోషకరమైన
మధురమైనతాజమహాలు హొయలు
పాదుషాహా మనసు వలపింపలేదయ్యొ
బత్తితోడ కళకు పొత్తులేదు.

మనుజులకునెల్ల దైవంబు మహితుఁడనెడు
గౌరవార్థంబుగల యలంఘీరు బిరుదు
దాల్చెనౌరంగజీబు దుద్దండలీల
నృపతివలెనన్న బిరుదులకేమి కొదువ.

అతని పేరువిన్న నఖిల భారతభూమి
దద్దరిల్లి కంట తడివహించు
నతని గుండెలోన ననయంబు నినదించు
ఘన శివాజి వాజి కఱకు హేష.

కట్టెదుటన్ మహోజ్జ్వలముగా వెలుగొందుచు తాజిమాలు చూ
పట్టుచు నూరడింప నలబంధన గేహమునందు వృద్ధ స
మ్రాట్టుమహేంద్రతుల్యుఁ డవురంగునికూరిమితండ్రి కాలమున్
నెట్టుచునుండె, జీవములు నిల్చినపీనుఁగుపోలె దీనుఁడై.

ఎండగాసెడు ధారుణీమండలమున
కలికమునకైన పగవాఁడు గానరాని
చక్రవర్తికిఁ దనయుండ శత్రువయ్యె
విధివిరోధింప జరుగని వింతగలదె?

ఏడేడుల్ జెఱసాలలో నవసి రాజీలోకముం బాసి, పూ
బోడిం బ్రేయసిఁ జూడఁ బోయెదివికిన్ ముంటాజి గోరికదన్
జోడింపంబడె షాజహానుతనువున్ బ్రసుకెక్కెన్ మొగల్ పీఠమి
న్నేడుల్ పైకొనుచున్న టాజినిలిచెన్ స్మృత్యంకమైనేఁటికిన్.

ఇరువురు నొక్కచోటన శయించిరి తాజిమహాలునీడలం
దిరువురు విస్మరించిరి తరేతర పూర్వకథానకంబుల
య్యిరువురికీర్తిమూర్తులు మహీవలయంబును హెచ్చరించుచున్
మఱువక వారి నిశ్చలసమాధులమీఁద నమాజుజేసెడిన్.

రాణి విడిచిపోయె రాజునొంటరిఁ జేసి
రాజు విడిచిపోయె రాజ్యరమను
రాజ్యరమయు విడిచె రాజులఁ బెక్కండ్ర
తాజి విడువలేదు రాజసంబు.

సవరణ

	పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
పీఠిక	2	1	చేయించ	చేయించిన
జోతలు	2	8	కాచు	కాంచు
కథాభాగము	3	14	దారు వేళల	ౖదెదు వేళల
	16	16	బురిపించు	బులిపించు
	20	15	గళిందజాదటిన్	గళిందజాతటిన్
	21	11	తొలినమాజులు	తొలినమాజుల
	33	9	సౌకుమార్యపూ	సౌకుమార్యపుం
	34	10	కవికిభాషకు	కలికిభాషకు
	38	3	గూడిరొకక	గూడిరొక్కా